

## ASCENSIUNEA IDENTITĂȚII NAȚIONALE ROMÂNEȘTI ÎN BUCOVINA. 1774 – 1848

Mihai-Ștefan Ceașu

Procesul de afirmare a identității naționale la românii bucovineni își are originile chiar în desfășurările istorice ce au condus la anexarea Bucovinei de austriece, în împrejurările create de războiul ruso-otoman dintre anii 1768-1774. Acestea păreau să ofere Imperiului Habsburgic posibilitatea concretizării unuia din țelurile politicii sale orientale, la acea dată, de expansiune teritorială în direcția Dunării de Jos. Succesul său era condiționat însă, între altele, și de consolidarea poziției pe care tocmai o dobândise în Europa de răsărit, prin acapararea teritoriilor poloneze ce îi reveniseră, în anul 1772, în urma participării la prima împărțire a Poloniei. Un prim pas în această direcție îl constituia crearea unei legături directe între Transilvania și Galiția recent anexată. Noua cale ce urma să lege cele două provincii imperiale trebuia să treacă în mod inevitabil prin zona de nord-vest a teritoriului principatului Moldovei. Acest obiectiv strategic major, căruia i s-au adăugat altele de natură politică și economică, au determinat Curtea din Viena și în special pe coregentul Iosif al II-lea, să dorească și, mai ales, să acționeze în direcția obținerii teritoriului vizat<sup>1</sup>.

Ca urmare, austriecei, concomitent cu demersurile politico-diplomatice întreprinse pe lângă Rusia și Imperiul Otoman<sup>2</sup>, au ocupat militar în lunile septembrie-noiembrie 1774 ținutul Cernăuți și cea mai mare parte a ținutului Suceava. În urma unor manevre diplomatice abile, Monarhia de Habsburg a reușit să convingă în cele din urmă Poarta Otomană să-i cedeze teritoriul ocupat, prin semnarea convenției otomano-austriece din 7 mai 1775<sup>3</sup>. Acum, în perioada tratativelor ce vizau anexarea teritoriului moldav de habsburgi, “acel admirabil instinct național” menționat de N. Iorga<sup>4</sup>, ca formă incipientă a conștiinței naționale, s-a concretizat în protestele adresate de moldovenii curților imperiale din Istanbul și Petersburg. Astfel, în memoriul adresat sultanului, la începutul lunii ianuarie 1775, voievodul Moldovei, Grigore Ghica și boierii Divanului țării, protestând împotriva ocupării unei părți a teritoriului moldovean de către austriecei, subliniau că “partea ocupată a Moldovei întrece în îmbelșugare și valoare toată cealaltă parte a țării”. Totodată, moldovenii îndrăzneau să amenințe cu renunțarea la suzeranitatea otomană în cazul în care Poarta nu ar fi dat curs

doleanțelor țării, arătând că: “dacă sultanul, în contra așteptărilor generale, nu va îmbrățișa cauza provinciei supusă suzeranității sale, moldovenii s-ar afla în mare dilemă, ce mijloace să utilizeze pentru a înlătura primejdia: dacă ar trebui să-și încerce ei înșiși salvarea, cu puterile lor, sau dacă, nefiind apărați de suzeranul lor, să-și caute sprijin într-o altă putere străină”<sup>5</sup>. Deși fără urmări concrete în planul politicii internaționale, acțiunile de protest ale moldovenilor din momentul anexării, expresie a patriotismului și a unei conștiințe naționale aflate în plin proces de cristalizare, au rămas pentru generațiile următoare din Bucovina ca un simbol cu valoare de testament politic.

În noua provincie habsburgică a fost introdusă pentru început o Administrație militară, care a fost subordonată direct Consiliului Aulic de Război din Viena. Acest fapt, expresie a recunoașterii tacite de autoritățile imperiale a caracterului etnic și religios aparte a noii achiziții teritoriale, a conferit un anumit grad de autonomie și de aici, într-o primă perioadă, puțința păstrării caracterului său românesc. Mai mult chiar, deși limba oficială folosită în administrație era cea germană, majoritatea actelor au fost traduse în română, deoarece, așa după cum nota un contemporan, “limba uzuală a provinciei este româna”<sup>6</sup>.

Într-o proclamație adresată locuitorilor Bucovinei, la scurt timp după anexare, comandantul militar al noii provincii, după ce făcea cunoscut faptul că “această bucată de loc a Moldovei, pe unde s-au pus ca semn de hotar însemnele împărătești, pajurile, a intrat în stăpânirea Maiestăților lor cezaro-crăiești, împărăteasa Maria Theresia și coregentul Iosif ”, cerând ca urmare tuturor locuitorilor să dea ascultare, sub amenințarea pedepsei, numai de poruncile autorităților habsburgice, promitea garantarea drepturilor populației românești, ale stărilor privilegiate și ale bisericii ortodoxe<sup>7</sup>. Pentru câștigarea încrederii populației românești, garantarea legilor și a obiceiurilor țării de către Curtea din Viena a fost reconfirmată cu ocazia depunerii jurământului de credință față de Monarhia de Habsburg, la 12 octombrie 1777, de către stările privilegiate, de cler și de popor<sup>8</sup>.

Reprezentanții politici ai populației românești din noua provincie imperială au văzut în această garantare un legământ solemn din partea noii stăpâniri creștine, de a acorda și păstra o anumită autonomie, menită să permită menținerea statutului constituțional provincial, aflat aici de habsburgi la data înglobării acestui teritoriu. Dar, Casa de Habsburg nu va da același sens promisiunii făcute. După ce, într-o perioadă de început aceasta a păstrat un număr de ani situația momentului anexării, mai apoi, o dată cu domnia împăratului Iosif al II-lea, în virtutea drepturilor sale de suveranitate asupra acestui teritoriu, va introduce printr-o serie de reforme înlăturate în conformitate cu spiritul iosefinist, dominant în epocă, concepțiile sale în domeniul politic, administrativ, social, economic, ecleziastic și cultural<sup>9</sup>. Prin aceasta s-a urmărit ruperea legăturilor tradiționale ale Bucovinei cu Moldova, reorientarea sa spre

provinciile din interiorul monarhiei, precum și încadrarea sa în cadrele statului absolutist habsburgic. În plus, măsurile de colonizare cu populație germană sau maghiară, ca și prin favorizarea imigrării ucrainenilor galițieni în provincie, tindeau să modifice caracterul etnic românesc al acesteia.

În fața acestor amenințări, românii au acționat, mai ales prin elita lor politică, în direcția păstrării unității și a autonomiei provinciei, precum și a specificului său național românesc. În împrejurările politice concrete din ultimul sfert de veac XVIII și din prima jumătate a secolului al XIX-lea, elita politică românească bucovineană a simțit adeseori nevoia de a-și afirma identitatea națională, în definirea statutului românilor în raport cu noua stăpânire habsburgică instaurată<sup>10</sup>.

În acest scop, adeseori românii din Bucovina au făcut apel la istorie în apărarea drepturilor lor. Temă fundamentală a iluminismului românesc, istoria și istorismul, urmăreau să legitimizeze existența românilor ca națiune. În mod firesc, elita românească descoperă pilonii rezistenței în apartenența la comunitatea românească de pe teritoriul vechii Dacii, precum și în tradiția istorică medievală moldovenească, căutând să redescopere imaginea exemplară a națiunii, în faptele trecutului, cu funcție precisă, militantă, în contemporanitate. Concepția istorică a iluminismului românesc a fost dominată de teza evoluției ciclice, potrivit căreia procesul istoric având o determinare internă, urmează cele trei faze: începutul, mărirea și decăderea<sup>11</sup>. Potrivit acestei scheme, istoria națională trebuia să-și asume cele trei faze. Prima fază, cea a originilor suferă acum o înnoire, față de vechea interpretare bazată pe scrierile lui Dimitrie Cantemir, în care românii erau socotiți "romani" curați, prin apariția sentimentului dacic. Prin aceasta, românilor li se părea avantajos să-și poată urca autohtonía, prin daci, până la începuturile nebuloase ale istoriei. Perioada mării era asimilată epocii medievale, a domnilor suverani ai Moldovei, cu apogeul, "vârsta de aur", în timpul domniei voievodului Ștefan cel Mare. În fine, ultima fază, cea a decăderii, plasată în epoca fanarioșilor (deci în proxima contemporanitate), când se atinge maximum decadenței politice, economice și culturale; perioadă în care românii, datorită unor desfășurări istorice negative, au fost ruși de Europa cea "luminată", fiind aruncați în ignoranță și întuneric.

Această idee o regăsim, în linii generale, în memoriul înaintat Curții din Viena, în anul 1780, de boierul iluminist Vasile Balș. Îngrijorate de viitorul țării lor, în urma aflării veștii că, în cadrul unui proiect de reformare politico-administrativă a Bucovinei, s-a propus împărțirea sa între Transilvania și Galiția, stările bucovinene l-au delegat pe tânărul Balș să prezinte împăratului doleanțele lor în legătură cu aceste planuri. Mare boier, făcând parte din una din cele mai de seamă familii boierești din Moldova, cu o cultură vastă, desăvârșită prin studiile făcute la Universitatea din Viena, adept al iluminismului și al reformismului iosefin, Vasile Balș a fost primul și cel mai important reprezentant politic al românilor din noua provincie<sup>12</sup>. În memoriul înaintat autorităților centrale

imperiale, în noiembrie 1780, ca deputat al Bucovinei, Balș respingea ideea dezmembrării teritoriale a provinciei și cerea, pe baza drepturilor istorice ale românilor, rezultate dintr-o îndelungată evoluție istorică, constituirea acesteia într-o provincie separată a monarhiei, ceea ce ar fi permis păstrarea caracterului ei etnic românesc. Totodată, în numele “bunăstării patriei sale” și a locuitorilor ei, după ce descria “adevărata stare a țării, nevoile și violările nației” române, el formula, în numele binelui obștesc, un adevărat program de reforme pentru reorganizarea întregii vieți publice și a societății românești din Bucovina<sup>13</sup>.

Textul acestui memoriu, ce se constituie în prima manifestare politică majoră a românilor din Bucovina după 1775, este semnificativ pentru încercarea de definire, pe baza dreptului istoric și al celui natural, a statutului politic al națiunii române și a identității sale naționale, în raport cu puterea politică dominantă în imperiu. Documentul conține numeroși termeni ca: *națiune, patrie, fericire, luminare*, ca și formula *bunului monarh*, specifici vocabularului politic iluminist, comparabil cu cei ce apar în scrierile reprezentanților politici ai românilor din Transilvania și Banat.

În urma demersului făcut de românii bucovineni prin Vasile Balș, ca și a intervenției din martie 1781 a contelui Blümegen, șeful Cancelariei boemiano-austriace, prin care acesta i-a făcut cunoscut împăratului că “Bucovina nu trebuie să fie unită, în nici un caz, cu alte provincii, ci să fie tratată și socotită ca o provincie cu totul aparte, după obiceiul locuitorilor de acolo, pentru ca să se poată câștiga, pe cât posibil, simpatia și încrederea națiunii moldovene”<sup>14</sup>, Iosif al II-lea a decis păstrarea pentru un număr de ani a autonomiei provinciale, continuând însă să aplice aici programul său de reforme în toate domeniile vieții sociale.

Reformele imperiale au înlocuit, începând din 1783, vechiul sistem moldovenesc de conducere a orașelor bucovinene, cu o nouă instituție administrativă, *magistratul*. Regulamentul întocmit în 1785 interzicea separatismul etnic în cadrul orașelor și specifica că locuitorii urmau să constituie o singură comună urbană, fără deosebire de națiune sau religie. Dacă această idee iosefinistă de transformare a tuturor locuitorilor în cetățeni egali a reprezentat, în cazul Transilvaniei, un pas important în înlăturarea unor seculare inegalități juridice și sociale provocate românilor, în cazul orașelor bucovinene prevederea va crea premisa punerii românilor în stare de inferioritate națională, prin favorizarea străinilor la așezarea în orașe, prevăzut expres în regulament. În aceste împrejurări, în apărarea identității lor naționale și a drepturilor lor fundamentale, românii au dezvoltat din nou una din temele fundamentale ale iluminismului românesc, istoria. În acest sens, judele orașului Suceava Costachi Borcilă, făcând apel la istorie declara autorităților habsburgice că orașul fusese întemeiat odinioară de daci și mărit de voievozii independenți de altădată ai Moldovei, dar că ajunsese la decădere în urma războaielor din secolul trecut și a politicii domnilor fanarioți<sup>15</sup>. Pentru români, cultivarea medievalismului, alături

de tema originilor, avea menirea de a redescoperi imaginea exemplară a națiunii în faptele glorioase ale trecutului, cu funcție militantă în contemporaneitate și în afirmarea identității naționale.

Reformele iosefiniste în domeniul ecleziastic din anii 1783-1786, ce au avut ca efect constituirea unei episcopii ortodoxe a Bucovinei, supusă în problemele dogmatice și spirituale Mitropoliei de la Karlowitz, desființarea a douăzeci din douăzeci și trei de schituri și mănăstiri existente, secularizarea moșiilor mănăstirești și constituirea Fondului Bisericesc al Bucovinei, au dat naștere unor ample frământări în mediul românesc. În memoriile și protestele egumenilor mănăstirilor se face adeseori apel la istorie, la figura legendară a lui Ștefan cel Mare, rămas în conștiința comunității românești din Bucovina ca erou al creștinătății medievale și promotor al ortodoxiei, pentru susținerea cauzei lor în fața autorităților habsburgice. Prin ruperea legăturilor confesionale cu Moldova, de care erau legați printr-o îndelungată evoluție comună, ca și prin subordonarea față de Mitropolia sârbească a Carlovițului, se sesiza un potențial pericol viitor de deznaționalizare și de pierdere a identității naționale pentru românii bucovineni<sup>16</sup>.

Hotărârea împăratului Iosif al II-lea, din 6 august 1786, de a desființa autonomia Bucovinei prin includerea sa în provincia Galiția, ca un simplu district administrativ al acesteia, a marcat în sens negativ evoluția acestei provincii românești, până la jumătatea secolului al XIX-lea, dat fiind faptul că își pierdea individualitatea politică distinctă de care se bucurase până atunci<sup>17</sup>. Măsura a creat posibilitatea ruperii echilibrului etno-demografic din Bucovina, în defavoarea românilor, prin favorizarea, într-o mai mare măsură, a imigrării masive a ucrainenilor galițieni în provincie, fapt ce va avea implicații dramatice în evoluția viitoare a provinciei. Această hotărâre a împăratului a provocat opoziția românilor din Bucovina, văzând în ea o agresiune la adresa identității naționale românești, prin înglobarea lor într-o mare masă slavă, de care nu erau legați cu nimic, neavând nici limbă, nici tradiție sau religie comună. De aceea, redobândirea autonomiei provinciale a devenit, în opinia elitei politice a românilor bucovineni, principala cerință a programului național, până la obținerea sa în anul 1849, considerându-se că numai în cadrul acesteia identitatea națională se putea afirma plenar.

Ca urmare, imediat după moartea împăratului Iosif al II-lea, în anul 1790, românii au adresat noului împărat Leopold al II-lea, prin intermediul lui Vasile Balș, un memoriu prin care solicitau redobândirea autonomiei provinciale. Memoriul argumenta faptul că locuitorii Bucovinei se deosebesc prin origine, limbă, moravuri și obiceiuri în mod fundamental de cei din Galiția. Tot la fel și stările privilegiate erau deosebite de cele galițiene. Contrar celor dorite prin patenta din 1787 asupra stărilor din Bucovina, acestea nu au luat niciodată parte activă la Dieta Galiției. Mai mult chiar, cei mai mulți nobili moldoveni, cu posesiuni în Bucovina, trăiau la Iași, pe lângă Curtea principelui Moldovei, unde

primeau funcțiile și demnitățile dorite. Pe de altă parte, comunitatea de limbă și obiceiuri, ca și legăturile familiale între cei din provincia austriacă și cei din Moldova, făceau pentru locuitorul bucovinean total ineficace legea domiciliului. De aceea, cancelarul Kollowrat a propus împăratului despărțirea Bucovinei de Galiția și tratarea sa ca o provincie aparte. Pe baza acestor propuneri, Leopold al II-lea a recunoscut prin rezoluția sa, din 7 iulie 1790, necesitatea păstrării individualității Bucovinei, dar situația internațională complicată și moartea prematură a împăratului au făcut ca această rezoluție să nu poată fi pusă niciodată în practică<sup>18</sup>.

În anul 1791, același om politic bucovinean înainta împăratului un amplu memoriu, intitulat "Situația din Moldova și Țara Românească". Acest document, redactat în spiritul ideii daco-românismului, având în vedere situația creată de războiul ruso-austro-otoman, solicita împăratului emanciparea românilor de sub dominația Porții otomane, prin includerea în imperiu a celor două Principate, Moldova și Țara Românească. Acest demers ce avea în vedere întreaga națiune română, contemporan Supplex-ului transilvănean, dovedește o concertare a eforturilor de emancipare națională ale românilor. În demersul său, Balș pornea de la raționamentul că românii nu puteau lupta simultan împotriva celor trei imperii care le revendicau teritoriul și, ca urmare, el prefera un stat românesc unit în cadrul Imperiului Habsburgic, deoarece îi considera pe austrieci mult mai evoluți, în comparație cu rușii și cu otomanii, situație ce oferea românilor posibilitatea încadrării în Europa "Luminată". Totodată, afirmând o aceeași identitate națională pentru românii din Bucovina și din Moldova, el demonstra că statutul și soarta provinciei austriece interesa în egală măsură Moldova, deoarece aceasta "își caută în soarta Bucovinei, într-o anumită măsură, pe a sa"<sup>19</sup>.

Sub regimul sever al reacțiunii contrarevoluționare ce survine după moartea împăratului Leopold al II-lea, în anul 1792, firul acțiunilor politice directe ale românilor nu mai poate fi reluat prea curând. Acțiunile și intențiile politice trebuie să se refugieze acum în cultură și școală, căutându-se formulele cele mai inofensive și mai ferite de bănuială. Apărarea și dezvoltarea limbii și a culturii române prin școală, a constituit o direcție principală a strădaniilor naționale. În acest scop, sunt aduși învățători din Transilvania, buni cunoscători ai limbii germane și române, între care un loc aparte îl ocupă Anton de Marki, traducător și autor de manuale școlare, între care o *Gramatică românească-nemțească*, tipărită la Cernăuți în anul 1810. Această activitate promițătoare pentru cultura națională a avut mult de suferit după trecerea școlilor din Bucovina, în anul 1817, în subordinea Consistoriului catolic din Lemberg<sup>20</sup>. La stăruințele Consistoriului, în școlile din bucovina s-a introdus obligativitatea limbii polone. Acest fapt, ca și încercările de catolicizare au determinat exodul unor învățători bucovineni în Moldova și refuzul multor români bucovineni de a-și trimite copiii la școală. În pofida tuturor greutăților provocate de imixtiunile galițiene, activitatea școlară a continuat cu rezultate pozitive, care s-au accentuat mai ales

după revenirea școlilor în subordinea Consistoriului ortodox al Bucovinei, în anul 1844.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea conștiința națională a românilor bucovineni a fost permanent alimentată prin circulația cărților și a manuscriselor cu caracter religios sau laic provenite de pe întreg teritoriul de azi al României, ceea ce a contribuit la realizarea unei unități de simțire românească, dincolo de barierele dintre provinciile românești impuse de harta politică a vremii<sup>21</sup>. În același timp, în strânsă legătură cu mișcarea iluministă din zonă, a existat chiar de la începutul secolului al XIX-lea preocuparea pentru editarea unor publicații periodice românești, atât de necesare cultivării limbii și culturii naționale, cu efecte directe asupra difuzării ideii naționale în medii sociale cât mai variate. După încercarea nereușită a învățătorului Ioan Bilevici, din anii 1803-1804, de a tipări un ziar în limba română la Suceava<sup>22</sup>, peste câțiva ani, un alt învățător, Vasile Țintilă, absolvent al seminarului ortodox din Cernăuți, a reușit să tipărească între 1811-1820 cel dintâi calendar românesc, care cuprindea și o parte literară. Acest calendar va fi reluat din anul 1841 și tipărit până în 1848 de Porfirie Dimitrovici<sup>23</sup>, care va încerca să cultive în rândurile cititorilor săi o limbă românească curată, căutând să formeze anumite sentimente naționale, menite să întărească conștiința identității naționale în rândurile românilor din Bucovina.

În spiritul acelorași preocupări privitoare la înființarea unui ziar românesc, în anul 1816, Teodor Racoccea, fiul unui mic nobil român, ajuns prin învățătură funcționar al Guberniului din Lemberg, în cererea sa adresată autorităților imperiale arăta că fiind sfătuit de “mai mulți cetățeni din Bucovina și Moldova” a decis să editeze “un ziar politic și o revistă științifică”, pentru întreg neamul românesc, deoarece “între toate națiunile Europei, numai națiunea moldovenească sau valahă, nu ia parte de loc la întâmplările generale cu caracter politic”. Prin acea *Înștiințare pentru gazetele românești*, din martie 1817, adresată conașionalilor săi din Bucovina, Transilvania și din Principatele Române, Racoccea depășește provincialismul cultural într-o abordare unitară a problemei identității naționale românești, arătând că “neamul românesc măcar că-i împărțit întru mai multe țări, și trăind sub osebite stăpâniri, totuși o limbă are, aceeași lege și tot aceleași obiceiuri, precum și aceleași cărți și aceeași scrisoare. Deci românii socotiși împreună fac o nație de mai multe milioane”<sup>24</sup>. Dezideratul publicării unui periodic în limba română va fi realizat abia în 1848, prin intermediul ziarului “Bucovina” al fraților Hurmuzaki, care va deveni o adevărată tribună de luptă pentru drepturi naționale<sup>25</sup>.

Conștiința identității naționale românești în Bucovina înregistrează un moment de clarificare în timpul evenimentelor din anul 1821 din Principatele Române, când s-au refugiat în Bucovina numeroși boieri, intelectuali și clerici din Moldova, în frunte cu mitropolitul. Aceștia au stat împrăștiați prin orașele și satele Bucovinei o perioadă îndelungată de timp, unii, precum mitropolitul

Veniamin, boierul Dumitrachi Zosin, vornicul Ștefan Rosetti sau doctorul Alecu Samurcaș, petrecând aici chiar câțiva ani<sup>26</sup>. Refugiații moldoveni aflați mereu cu gândul la situația nefericită a patriei lor au găsit în Bucovina mulți apărători devotați și sinceri cum a fost nobilul bucovinean Doxachi Hurmuzaki și familia lui. În timpul discuțiilor purtate între românii din cele două provincii au fost abordate nu numai probleme privitoare la situația din Moldova, ci și altele ce priveau ansamblul națiunii române. Contactul acesta spiritual cu nobilimea și intelectualitatea bucovineană, ce s-a prelungit peste ani și după întoarcerea refugiaților în Moldova, a avut rezultate benefice pentru românii bucovineni, prin întărirea sentimentului apartenenței comune la același popor, de care îi lega o întreagă evoluție istorică. Întărirea ideii naționale și gradul mare de difuziune a acesteia în rândul românilor bucovineni, la sfârșitul deceniului al treilea, a fost surprins în mod elocvent de un călător german aflat în trecere prin Cernăuți<sup>27</sup>.

Cât de profundă a fost difuzarea și receptarea ideii naționale în societatea românească a timpului o reliefează pe deplin documentele programatice ale anului revoluționar 1848, ca și întreaga activitate desfășurată de fruntașii politici ai românilor în frunte cu frații Eudoxiu, Gheorghe și Alexandru Hurmuzaki. Între acestea, *Petiția Țării* din mai 1848 și *Promemoriu la Petiția Țării* prezentat, în februarie 1849, la Kremsier, Parlamentului imperial și împăratului Franz Iosif, sunt printre cele mai semnificative pentru dimensiunea ascensiunea identității naționale la românii din Bucovina. Prevederile privitoare la separarea Bucovinei de Galiția și la obținerea autonomiei politice, precum și la păstrarea și promovarea naționalității române, au devenit program de acțiune politică națională pentru împlinirea căruia a luptat întreaga generație pașoptistă bucovineană. În plus, participarea acestora la făurirea unor proiecte politice ce vizau unirea tuturor provinciilor românești într-un singur stat, sub sceptrul Casei de Habsburg, precum și la acelea privitoare la unirea românilor din Bucovina cu cei din Transilvania<sup>28</sup>, în pofida eșecului suferit în transpunerea lor în practică, a contribuit profund la consolidarea conștiinței și a identității naționale a românilor bucovineni. Rezultatul final al tuturor strădaniilor făcute în plan național de pașoptiștii români bucovineni a fost realizarea despărțirii de Galiția și obținerea statutului de provincie autonomă a Monarhiei de Habsburg, cu titlul de ducat, prin Constituția imperială din 4 martie 1849, dar până la realizarea în practica politică a autonomiei depline a fost nevoie să mai treacă aproape mai mult de un deceniu<sup>29</sup>.

Geneza și afirmarea identității naționale la românii bucovineni a fost un proces complex, mereu ascendent pe durata lungă a timpului istoric, deși nu totdeauna liniar și vizibil, care s-a aflat în deplină consonanță cu evoluția de la conștiința de neam, la cea națională, făcând parte integrantă dintr-un fenomen mai amplu, cel al evoluției mișcării naționale românești. Procesul a fost puternic influențat de evoluțiile politico-diplomatice din estul și sud-estul Europei din ultimul sfert al secolului al XVIII-lea, ce au condus la anexarea de Monarhia de



Habsburg a nord-vestului Moldovei, cu numele de Bucovina, de marile curente de gândire, precum iluminismul sau romantismul, dominante la scara continentului european, precum și de evoluțiile politice, economice, sociale și culturale din cadrul monarhiei și, mai ales, a provinciei. Existența unei elite politice românești active, lărgirea permanentă a gradului de alfabetizare și creșterea nivelului de cultură a populației românești, precum și legăturile cu românii din celelalte provincii românești, în special din Moldova, au fost tot atâția factori ce au contribuit la afirmarea ireversibilă a identității naționale românești în Bucovina, în perioada de timp cuprinsă între momentul anexării și revoluția de la 1848.

1 Mihai-Ștefan Ceașu, *Bucovina habsburgică de la anexare la Congresul de la Viena. Iosefinism și postiosefinism (1774-1815)*, Fundația Academică "A.D. Xenopol", Iași 1998, p. 49 și urm.

2 Karl A. Roider, *Austria's Eastern Question. 1700-1790*, Princeton University Press, 1982, p. 140 și urm.; Veniamin Ciobanu, *La granița a trei imperii*, Editura Junimea, Iași 1985, p. 26 și urm.

3 Mihai-Ștefan Ceașu, *op. cit.*, p. 56-57.

4 N. Iorga, *Conferințe bucovinene*, București 1937, p.11.

5 *Răpirea Bucovinei după documente autentice*, Iași 1875, p.12-13; Veniamin Ciobanu, *Jurnal ieșean la sfârșit de veac (1775-1800)*, Editura Junimea, Iași 1980, p. 123; Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei. De la administrația militară la autonomia provincială (1774-1862)*, vol. I, Editura Academiei Române, București 1993, p. 72-73.

6 Ion I. Nistor, *Românii și rutenii în Bucovina*, București 1915, p. 77.

7 Arhivele Naționale – Direcția Județeană Suceava, Colecția Documente, P. VI/24.

8 Johann Polek, *Die Huldigung der Bukowina*, în "Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums", Zehnter Jahrgang, Czernowitz 1902, p. 17.

9 Mihai-Ștefan Ceașu, *op. cit.*, p. 83 și urm.

10 Ștefan Purici, *Mișcarea națională românească în Bucovina între anii 1775-1861*, Editura "Hurmuzachi", Suceava 1998, p. 97 și urm.

11 Mihai-Ștefan Ceașu, *Idei politice în Bucovina la sfârșitul secolului al XVIII-lea: cazul Vasile Balș*, în: *Istoria ca lectură a lumii. Profesorului Alexandru Zub la împlinirea vârstei de 60 de ani*, vol. coord. de Gabriel Bădărău, Leonid Boicu și Lucian Năstasă, Iași 1994, p. 492-493.

12 Pentru viața și activitatea lui Vasile Balș vezi: Mihai-Ștefan Ceașu, *Vasile Balș – un iosefinist bucovinean*, în: *David Prodan. Puterea modelului*, vol. editat de N. Bocșan, N. Edroiu, L. Maior, A. Răduțiu și P. Teodor, Cluj-Napoca 1995, p. 132 și urm.

13 Arhivele Istorice Centrele București, fond Consiliul Aulic de Război, P.VI/30.

14 Johann Polek, *Joseph's II. Reisen nach Galizien und Bukowina und ihre Bedeutung für letztere Provinz*, în: "Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums", Dritter Jahrgang, Czernowitz 1895, p. 55.

15 Arhivele Naționale – Direcția Județeană Suceava, Colecția Documente, P. VI/36.

## ASCENSIUNEA IDENTITĂȚII NAȚIONALE ROMÂNEȘTI

---

- 16 Mihai-Ștefan Ceaușu, *Der Josephinismus und der Anfang der rumänischen Nationalbewegung in der Bukowina (1774-1830)*, in vol: *Die Entstehung der Nationalbewegung in Europa. 1750-1849*, editat de Heiner Timmermann, Berlin 1993, p. 267-268.
- 17 Idem, *Bucovina habsburgică*, p. 97.
- 18 Idem, *op. cit.*, p. 169.
- 19 Idem, *Ideii politice în Bucovina*, p. 494; idem, *Der Wandel des Europa-Bildes in der Bukowina an der Wende vom 18. Zum 19. Jahrhundert*, în: *Die Rumänen und Europa vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, vol. editat de Harald Heppner, Böhlau Verlag, Wien-Köln- Weimar 1997, p. 99-100.
- 20 Ion G. Sbiera, *O pagină din istoria Bucovinei din 1848-1850*, Czernowitz 1899, p. 9.
- 21 Olimpia Mitric, *Cartea românească veche în județul Suceava (1643-1830)*. *Catalog*, vol. I-IV, Suceava 1992-1995.
- 22 Ștefan Țurici, *op. cit.*, p. 139-140.
- 23 Constantin Loghin, *Istoria literaturii române în Bucovina. 1775-1918*, Cernăuți 1926, p. 19 și urm.
- 24 Teodor Balan, *Teodor Racocce și "Crestomaticul românesc"*, în: "Codrul Cosminului", II-III/1925-1926, p. 351 și urm.
- 25 Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 417 și urm.
- 26 Teodor Balan, *Refugiații moldoveni în Bucovina. 1821 și 1848*, București 1929, p. 78 și urm.
- 27 Ștefan Țurici, *op. cit.*, p. 148.
- 28 Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 375 și urm.; Ștefan Țurici, *op. cit.*, p. 153 și urm.
- 29 Mihai-Ștefan Ceaușu, *Modernizarea instituțional-politică a Bucovinei: instituirea dietei provinciale. 1848-1861*, în: "Xenopoliana", VI/1998, nr.1-2, p. 154 și urm.